

SZTUCZNA INTELIGENCJA I NOWE TECHNOLOGIE W PRAKTYCE PRAWNICZEJ

PRACODAWCY
PRAWNICZY

Karol Okoński
Sekretarza stanu
w Ministerstwie
Cyfryzacji

Sięgnęliście Państwo po raport, którym środowiska prawnicze rozpoczynają dyskusję na temat przyszłości polskiego rynku usług prawnych.

W najbliższych latach będziemy bowiem świadkami rewolucji, obejmującej sposób świadczenia usług, szybkość z jaką dostępne będą rezultaty prac, konkurencyjność a także oczekiwania klientów. To zmiana technologiczna i kulturowa, która już dziś zachodzi w Stanach Zjednoczonych i stopniowo obejmuje rynki Europy Zachodniej.

Omawianej problematyki nie można zatem postrzegać wyłącznie w ujęciu narzędziowym. Zmiana, która czeka ten sektor to znacznie więcej niż tylko nowe, bardziej zaawansowane systemy IT, które uzupełnią lub nawet zastąpią pracę człowieka.

Należy zwrócić uwagę, że rozwój i wykorzystanie sztucznej inteligencji wiąże się z szeregiem wyzwań i problemów prawnych wynikających z bardzo różnych dziedzin prawa. Wielowymiarowość tego problemu jest już dziś dostrzegana także przez instytucje państwa. W przyszłości czekają nas wyzwania legislacyjne i organizacyjne, których dziś do końca nie sposób określić. Z pewnością będziemy musieli zmierzyć się między innymi z problemami dotyczącymi bezpieczeństwa danych, na nowo zdefiniować oczekiwania i zrewidować wymogi etyczne czy kwestie dotyczące ewentualnej odpowiedzialności za błędy. Co więcej, upowszechnienie systemów wykorzystujących algorytmy uczące się i samouczące się może doprowadzić do zmiany dotychczasowego systemu odpowiedzialności prawnej. Tym bardziej pozytywnie odnotowuję, że Polski Związek Pracodawców Prawniczych dokonał zwartej a jednocześnie przystępnej analizy zachodzących zjawisk w obszarze transformacji rynku. To w dużej mierze na firmach prawniczych będzie spoczywał ciężar odpowiedzialności przeprowadzenia swoich klientów przez transformację rynku. To one także będą inwestować znaczne środki w narzędzia i rozwijać systemy sztucznej inteligencji.

Dlatego też, Ministerstwo Cyfryzacji pozytywnie odnotowuje etap digitalizacji kolejnego sektora, z zamiarem wykorzystania możliwości jakie niosą technologie wykorzystujące systemy sztucznej inteligencji. Z badania przeprowadzonego na zlecenie Ministerstwa Cyfryzacji wynika, że Polska posiada taki sam potencjał, jak najbardziej zaawansowane kraje UE do zwiększenia wzrostu gospodarczego w przypadku zwiększonego wykorzystania danych. Podobne wyniki uzyskano w przypadku państw Grupy Wyszehradzkiej. Te wyniki sugerują, że działania wspierające intensywność wykorzystania danych i wzmacniające innowacyjność w tym zakresie łączą interesy różnorodnych grup państw Unii Europejskiej, wskazując obszar, w którym wspólne przedsięwzięcia mogą stanowić źródło wspólnych korzyści dla wszystkich ich uczestników. Wobec tego, wskaźnik DESI nie jest wystarczający dla mierzenia cyfryzacji gospodarki. Aby określić, czy jesteśmy konkurencyjni i funkcjonujemy zgodnie ze światowymi trendami, konieczne jest skorzystanie z alternatywnych kompozytów do mierzenia gospodarki cyfrowej, jak wskaźnik produktywności. Wobec tego, pozytywnie odnosimy się do kwestii pełniejszego wykorzystania potencjału już dostępnych i wciąż rozwijających się technologii.

Spis treści

Wstęp	2
O raporcie – metodologia i założenia	3
Wpływ rozwoju otoczenia biznesowego na narzędzia i sposób świadczenia usług prawniczych	4
Nowe technologie a usługi prawnicze	5
Wykorzystanie nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych – przegląd dostępnych rozwiązań.....	5
Przykłady wykorzystania nowych technologii na rynku usług prawniczych	7
Prawnik w rzeczywistości nowych technologii	9
Charakter współczesnego rynku usług prawniczych a konieczność inwestowania w nowe technologie	10
Bariery w implementacji nowych technologii na rynku usług prawniczych ..	11
Cechy prawnika w rzeczywistości nowych technologii	13
Otoczenie rynkowe w Europie	13
Inicjatywy na poziomie Unii Europejskiej.....	13
Zielone światło dla sztucznej inteligencji.....	14
Korzyści, wyzwania i kierunki w zakresie wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych	15
Zalety i wady wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych.....	15
Kierunki rozwoju wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych.....	16

**dr Witold
Daniłowicz**
Prezes Zarządu
PZPP

Jeden z programów wykorzystujących sztuczną inteligencję wygrał niedawno z setką prawników z renomowanych kancelarii w Londynie. Potyczka polegała na analizie nieprawidłowości w dokumentach sporządzonych przy sprzedaży reasekuracji kredytowej.

Wstęp

Współczesna gospodarka i życie społeczne wiążą niemal każdy obszar działalności człowieka z technologiami informatycznymi. Dotyczy to także usług doradztwa prawnego. Tu rozwój tzw. sztucznej inteligencji oznacza rewolucję, m.in. w zakresie metod analizy danych i informacji. W dłuższym terminie zjawisko to może doprowadzić do przededefiniowania dzisiejszego modelu świadczenia usług, zmian w oczekiwaniach po stronie klientów, jak również w regulacjach dotyczących wykonywania zawodów czy odpowiedzialności cywilnej. To sytuacja, w której na nowo muszą się odnaleźć wszyscy uczestnicy prawnego rynku – prawnicy, klienci, ubezpieczyciele i instytucje publiczne.

To także zapowiedź ogromnych wyzwań inwestycyjnych i kosztów, przed jakimi stają kancelarie. Będą one musiały wziąć na siebie ciężar prac rozwojowych i badawczych nad nowymi narzędziami. To one będą czuwać nad poprawnością działania tych systemów lub ponosić odpowiedzialność za ewentualne błędy i szkody. Dla firm prawniczych to jeden z najbardziej wymagających okresów pod względem inwestycji i transformacji innowacyjnej od dziesięcioleci. Między innymi tym powodowany jest obserwowany w ostatnim czasie wzrost kosztów usług prawnych. W kolejnych latach znaczna część przychodów kancelarii będzie przeznaczana, co do zasady, na inwestycje związane z rewolucją technologiczną. Niektóre kancelarie skorzystają przy tym z efektu skali i doświadczeń wynikających z działalności w ramach międzynarodowych korporacji. Inne, być może, będą musiały zdecydować się na ścisłą współpracę z firmami technologicznymi i informatycznymi. Należy natomiast podkreślić, że prawnicy, którzy nie dostrzegą lub zignorują trwającą rewolucję technologiczną, za kilka lat nie będą w stanie świadczyć usług na poziomie wymaganym przez rynek.

Raport „Nowe technologie w usługach prawniczych”, przygotowany przez Polski Związek Pracodawców Prawniczych, to pierwsze tego typu opracowanie opublikowane w Polsce przez praktyków analizujące te wyzwania w wielu aspektach. Poddaliśmy analizie związane z nowymi technologiami korzyści, możliwości i zagrożenia zarówno dla kancelarii, jak i dla ich klientów.

Zapoznaliśmy się także z dostępnymi i stosowanymi w kancelariach rozwiązaniami. W Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej coraz częściej wykorzystuje się narzędzia bazujące na sztucznej inteligencji (tzw. samouczące się algorytmy), które istotnie usprawniają zwłaszcza najbardziej żmudne i czasochłonne procesy.

„Przetwarzanie języka naturalnego”, „praca nad dokumentami”, „uczenie maszynowe”, „analiza predykcyjna”, „system ekspertowy” oraz „analiza umów” to omówione w raporcie obszary i pojęcia, które pokazują, w jakim kierunku rozwija się obecnie rynek usług prawniczych, wsparte konkretnymi przykładami rozwiązań już wdrożonych w kancelariach prawnych.

Dla tradycyjnego modelu współpracy między kancelarią a klientem potencjalnym zagrożeniem może być natomiast tendencja części zleceniodawców do rozważenia powierzenia niektórych zadań wewnętrznym działom prawnym, wspieranym przez

odpowiednie oprogramowanie. Z jednej strony oznaczać to może zmniejszenie rynku w dotychczasowym kształcie, z drugiej zaś – może stanowić motywację do dalszego podnoszenia jakości usług świadczonych przez kancelarie zewnętrzne.

Trzeba tu także uwzględnić aspekty związane z bezpieczeństwem obrotu gospodarczego i zaufaniem ze strony jego uczestników. Wciąż bowiem gwarantem zgodności z prawem podejmowanych i wdrażanych decyzji biznesowych są kancelarie czy prawnicy, których renoma jest rękojmią dla wykonanych analiz i udzielonych rekomendacji.

Jak widać, jesteśmy w przededniu kształtowania się nowych standardów i regulacji w ramach świadczenia usług prawnych. Interesariusze rynku tych usług muszą zaangażować się w dialog, który te standardy wyłoni. Oddajemy do Państwa dyspozycji ten raport w przekonaniu, że może się on stać ważnym głosem w czekającej nas rozmowie.

O raporcie – metodologia i założenia

Raport został opracowany na podstawie informacji zgromadzonych przez członków Polskiego Związku Pracodawców Prawniczych w ramach wewnętrznych prac i analiz związanych z rozwojem sztucznej inteligencji. Jego autorzy oparli się także na wskazanych w tekście publikacjach, wewnętrznych dyskusjach i wnioskach płynących ze specjalistycznych konferencji oraz odczytów.

Zaprezentowana tu tematyka jest żywo dyskutowaną i przede wszystkim dynamicznie rozwijaną gałęzią usług prawnych, informatycznych, a – być może – już zasadne byłoby określenie jej mianem prawno-informatycznych lub prawnego IT.

Niemal z każdym dniem zmianom ulegają obszary, w jakich możemy stosować nowe technologie, koszty wytworzenia i dostępności. Wynika to z prac prowadzonych zarówno w kancelariach, jak i firmach informatycznych. Nie jest zatem intencją autorów raportu „Sztuczna inteligencja i nowe technologie w praktyce prawniczej” udzielenie pełnej odpowiedzi na pytanie o przyszły kształt rynku, niezbędne poziomy nakładów inwestycyjnych czy zakres koniecznych zmian regulacyjnych.

Jesteśmy przekonani, że na udzielenie takiej odpowiedzi jest jeszcze za wcześnie. Zamiast tego prezentujemy podsumowanie przemyśleń i doświadczeń ponad dwudziestu czołowych polskich i działających w Polsce międzynarodowych kancelarii prawnych skupionych w PZPP.

Tym samym traktujemy ten dokument jako raport otwarcia, który dając początek dyskusjom z innymi uczestnikami rynku, może być uzupełniany o suplementy wypracowane podczas czekających nas debat, rozmów z interesariuszami, partnerami technologicznymi czy klientami.

Także z tych względów uznaliśmy, że niektóre aspekty wdrażania sztucznej inteligencji do praktyki prawniczej warto na tym etapie jedynie zasygnalizować. Specjalnie zrezygnowaliśmy np. z szacowania kosztów opracowania pierwszej, w pełni funkcjonalnej polskiej prawnej sztucznej inteligencji. Niewątpliwie będą one wysokie – z jednej strony ze względu na inwestycje związane z koniecznością jej opracowania i wdrożenia, z drugiej – również z tego powodu, że w okresie przejściowym niezbędne będzie zapewne równoległe realizowanie usług w modelu tradycyjnym i innowacyjnym, by weryfikować poprawność systemów. Niemniej podanie dzisiaj jakiegokolwiek kwoty, choć zapewne efektowne, byłoby nieodpowiedzialne. Można i należy natomiast powiedzieć, że już dziś czołowe kancelarie prawne tworzą ze znacznych części swoich przychodów rezerwy na poczet czekających ich w tym zakresie nakładów.

Wpływ rozwoju otoczenia biznesowego na narzędzia i sposób świadczenia usług prawniczych

Współczesny, złożony świat wymaga od rynku usług szybkości, precyzji i elastyczności. Tych elementów nie można pominąć również w odniesieniu do rynku usług prawniczych. Postępujący rozwój otoczenia biznesowego i gospodarczego, powiązany nierozzerwalnie ze stale pogłębiającym się wykorzystaniem coraz nowszych technologii, wymusza odpowiednią adaptację po stronie wszystkich uczestników obrotu. W ramach tego skomplikowanego i błyskawicznie rozwijającego się świata dane (a właściwie ogromne i stale powiększające się ich wolumeny) są obecnie jednym z najcenniejszych towarów. I to na analizie tego towaru, w dużej mierze, opiera się obecne doradztwo prawne, przy czym ilość danych będących przedmiotem takiej analizy osiągnęła poziom¹, który sprawia, że tradycyjne metody jej prowadzenia nie pozwalają już na dostarczenie produktu całkowicie spełniającego oczekiwania klientów. W równie bowiem szybkim tempie co świat i gospodarka zmieniają się też specyfika i oczekiwania odbiorców usług prawniczych. Zarówno ci obecni na rynku od dłuższego czasu, jak i nowi gracze, wychodzący bardzo często ze środowiska pokoleniowej zmiany, zdają sobie sprawę z wszechobecnego wykorzystania nowych technologii, świadomie uczestniczą w tym procesie na szeroką skalę i oczekują tego samego od swoich doradców. Biznesowe, a więc przede wszystkim nastawione na optymalizację usługi podejście do klienta i świadczonej mu pomocy to konieczność. Wskazane trendy wzmacnia dodatkowo postępująca w ostatnich latach cyfryzacja administracji publicznej oraz sądów, gdzie elektroniczne rejestry czy zbiory akt stały się codziennością. Rozwój otoczenia biznesowego i związane z tym rosnące wymagania klientów sprawiają, że tylko idący z duchem zmian prawnik ma szansę przetrwać na rynku – prawnik, który będzie w stanie dostarczyć usługę zoptymalizowaną zarówno pod

1 Obserwowany wzrost ilości danych w obrocie gospodarczym wynika w dużej mierze ze zmniejszenia kosztów ich przechowywania – w latach 2000–2017 aż o 99,5%. Szerzej: McKinsey & Company, Forbes, *Ramię w ramię z robotem. Jak wykorzystać proces automatyzacji w Polsce*, 2018, https://mckinsey.pl/wp-content/uploads/2018/05/Rami%C4%99-w-rami%C4%99-z-robotem_Raport-McKinsey.pdf, s. 7 (dostęp: czerwiec 2018).

względem potrzeb oraz oczekiwań klientów, jak i kosztów oraz czasu jej realizacji. Aby sprostać powyższym wymaganiom i utrzymać się wśród rosnącej konkurencji, konieczne jest świadczenie usług o takim standardzie, który na dłuższą metę możliwy jest do osiągnięcia praktycznie wyłącznie za pomocą nowych technologii. Są one kluczem do zapewnienia prawnikom możliwości sprostania ciągle zmieniającym się wyzwaniom rynku i narzędziem do wprowadzenia maksymalnie zorientowanego na klienta podejścia w zakresie świadczenia i rozwoju usług. Ich wykorzystanie pozwala bowiem przyspieszyć pracę, przy jednoczesnym zmniejszeniu ryzyka pojawienia się błędów, jak również daje możliwość lepszego wykorzystania zasobów ludzkich przez ich przekierowanie do bardziej skomplikowanych, koncepcyjnych prac. Relatywnie wysokie nakłady finansowe związane z wdrożeniem nowych technologii przez kancelarie prawne spowodują w dalszej perspektywie redukcję kosztów i będą miały bezpośredni wpływ na konkurencyjność w rywalizacji rynkowej.

Nowe technologie a usługi prawnicze

Wykorzystanie nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych – przegląd dostępnych rozwiązań

Trwająca od kilkudziesięciu lat rewolucja technologiczna trwale zmieniła obraz pracy biurowej. Komputer, internet oraz telefon komórkowy stały się powszechnymi i codziennie używanymi narzędziami. Stosowane dotychczas w kancelariach prawnych rozwiązania technologiczne były odzwierciedleniem tego procesu, ale branża prawna nie była postrzegana jako innowator rynkowy, zadowolając się rolą biernego świadka zachodzących zmian. Niniejszy stan rzeczy ulega jednak stopniowej zmianie. Sztuczna inteligencja śmiało wkracza do naszego życia i tym razem kancelarie prawne nie pozostają w tyle².

Wyszukiwanie odpowiednich przepisów, analizy due diligence czy sprawdzanie poprawności i spójności dokumentów – wszystkie podobne czasochłonne procesy mogą już teraz zostać usprawnione przy wykorzystaniu dostępnej technologii. W ramach wykorzystania systemów bazujących na sztucznej inteligencji warto wyróżnić kilka wybranych obszarów i pojęć wymagających rozwinięcia: **przetwarzanie języka naturalnego, praca nad dokumentami, uczenie maszynowe, analiza predykcyjna, system ekspertowy oraz analiza umów**³. Lista ta nie stanowi jednak kompletnego, zamkniętego zbioru. Jest to jedynie próba uchwycenia i nakreślenia obserwowanych trendów oraz ich podłoża technologicznego wśród rozwiązań stopniowo wdrażanych w kancelariach prawnych na całym świecie.

2 Proces rozwoju sztucznej inteligencji i technologii cyfrowych jest często określany mianem czwartej rewolucji przemysłowej. Szerzej: McKinsey & Company, Forbes, *Ramię w ramię...*, s. 7–11.

3 M. Mills, *Artificial Intelligence in Law: The State of Play 2016*, <https://www.neotalogic.com/wp-content/uploads/2016/04/Artificial-Intelligence-in-Law-The-State-of-Play-2016.pdf> (dostęp: marzec 2018); C. Boyd, A. Halverson, *Artificial Intelligence in the Law Firm: Implications for Professional Development Priorities and Practices*, "PD Quarterly" 2017/8, s. 5–12; A. Marwaha, *Seven Benefits of Artificial Intelligence for Law Firms*, <http://www.lawtechnologytoday.org/2017/07/seven-benefits-artificial-intelligence-law-firms/> (dostęp: marzec 2018).

Mianem **przetwarzania języka naturalnego** (ang. *natural language processing*, NLP) określa się proces obejmujący analizę, rozumienie, tłumaczenie i tworzenie języka ludzkiego przez system komputerowy⁴. Opisany proces może być przykładowo wykorzystywany do usprawniania podawanych rezultatów podczas wyszukiwania przepisów prawnych. Forma, właściwa interpretacja i zrozumienie kontekstu zapytania pozwalają na optymalizację wyników wyszukiwania pod kątem trafności. Przetwarzanie języka naturalnego jest obecnie stosowane przez najlepszych dostawców prawnych baz danych i wykorzystywane przez kancelarie prawne w codziennej pracy.

Pojęcie pracy nad dokumentami oznacza zbiór czynności począwszy od powstawania dokumentu, poprzez nanoszenie zmian w treści, skończywszy na przygotowaniu finalnej wersji. Proces ten jest elementarną częścią pracy prawnika i również może być optymalizowany przez narzędzia wykorzystujące nowe technologie. Systemy te mogą być wykorzystane zarówno na etapie tworzenia pierwszej wersji danego dokumentu, jak i w celu zapewnienia właściwego wprowadzania zmian, jednolitości definicji oraz odnośników stosowanych w obrębie danego tekstu⁵.

Uczenie maszynowe (ang. *machine learning*) jest zdolnością oprogramowania do nauki i uzyskiwania lepszych rezultatów przez współpracę z prawnikiem. Proces ten nie jest oparty na programowaniu nowych reguł dla systemu komputerowego, a opiera się na analizie z wykorzystaniem technologii (ang. *technology assisted review*, TAR)⁶. Analiza z wykorzystaniem technologii polega na przeglądzie ograniczonego, przykładowego zbioru danych przez człowieka – eksperta w danej dziedzinie. Na tym etapie doświadczony prawnik wykonuje samodzielną pracę poprzez ręczne przeszukiwanie i zaznaczanie określonych dokumentów. Powtarzalność tego procesu pozwala sztucznej inteligencji na naukę i utworzenie algorytmu bazującego na decyzjach prawnika oraz istotności zaznaczonych dokumentów dla danej sprawy. Program następnie podejmuje samodzielną próbę przeglądu tego samego zbioru, a wyniki tej analizy trafiają do prawnika. Prawnikiem, dysponując pełnym wglądem w wyniki, jest w stanie poprzez przekazywanie swojej wiedzy systemowi dostroić sztuczną inteligencję tak, aby rezultat kolejnego komputerowego badania był dla niego satysfakcjonujący. Wyuczony przez system i doprecyzowany algorytm można z kolei przenieść na cały zbiór danych, pozwalając tym samym na znaczną oszczędność czasu dzięki mniejszej liczbie dokumentów do zweryfikowania lub poprzez zracjonalizowanie procesu ich wyszukiwania. Analiza z wykorzystaniem technologii, mimo swojej przydatności w sprawach i transakcjach, gdzie występuje bardzo duża liczba dokumentów, nie pozwala jednak sztucznej inteligencji na wnikliwe badanie ich treści.

Analiza predykcyjna (ang. *predictive analysis*) – ten termin oznacza użycie danych, algorytmów i uczenia maszynowego do przewidywania prawdopodobieństwa nastąpienia określonych wydarzeń w przyszłości na podstawie danych historycznych. Jest to narzędzie szczególnie przydatne w prawie anglosaskim opartym na precedensach. Bazując na historycznych rezultatach, sztuczna inteligencja jest w stanie

4 Szerzej: D. Jurafsky, J. Martin, *Speech and Language Processing: Speech and Language Processing: An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition*, Upper Saddle River 2009.

5 A. Marwaha, *Seven Benefits...*

6 C. Boyd, A. Halverson, *Artificial Intelligence...*, s. 7.

stwierdzić prawdopodobieństwo wydania określonego wyroku przez sąd lub stwierdzić, który prawnik byłby najbardziej skuteczny w reprezentacji klienta przed sądem w danej sprawie.

System ekspertowy (ang. *expert system*) opiera się na wykorzystaniu sztucznej inteligencji do emulacji decyzji podejmowanych przez człowieka – eksperta⁷. Wykorzystywanie przetwarzania języka naturalnego oraz uczenia maszynowego pozwala na stworzenie systemu imitującego prawnika – eksperta w określonej dziedzinie⁸. Wdrażane rozwiązania mogą się opierać na strukturze drzewa decyzyjnego – jest to element uczenia maszynowego. Komputerowy ekspert na podstawie dużej ilości otrzymanych informacji jest w stanie zaproponować ewentualne rozwiązania danego problemu prawnego.

Ostatnim omawianym obszarem wykorzystania sztucznej inteligencji jest **analiza umów** (ang. *contract analysis*). Analiza ta wykorzystuje elementy wcześniej wymienionych rozwiązań, takich jak uczenie maszynowe oraz przetwarzanie języka naturalnego⁹. W tym wypadku zasadniczą różnicę stanowi stopień dokładności badania prawnego wykonywanego przez system wykorzystujący sztuczną inteligencję. Tak jak wcześniej opisywane rozwiązania pozwalały jedynie na selekcję dokumentów pod kątem istotności dla danej sprawy, tak analiza umów umożliwia już sztucznej inteligencji swobodną pracę w obrębie ich treści¹⁰. Najbardziej zaawansowane systemy analizy umów mają zarówno gotowe algorytmy wykorzystywane na potrzeby procesu due diligence, jak i zdolność do nauki. Proces pozyskiwania wiedzy przez sztuczną inteligencję jest zbliżony do uczenia maszynowego opisywanego wcześniej, z zastrzeżeniem, że rola prawnika nie może się ograniczyć do samego wyboru istotnych dokumentów. Na początkowym etapie wdrażania konieczna jest czasochłonna współpraca z programem i szczegółowy przegląd wszystkich klauzul każdej umowy zawartej w danym zbiorze. Ręczne zaznaczanie konkretnych fragmentów umów pod kątem określonych zagadnień oraz wielokrotna powtarzalność tej czynności pozwalają sztucznej inteligencji na stworzenie własnego algorytmu bazującego na wypracowanym przez prawnika wzorcu. Tym samym system komputerowy oparty na sztucznej inteligencji przestaje być jedynie narzędziem wspomagającym prawnika w wyszukiwaniu dokumentów i ich selekcji, a zaczyna pełnić aktywną funkcję w procesie pracy nad dokumentami.

Przykłady wykorzystania nowych technologii na rynku usług prawniczych

Wykorzystanie nowych technologii w ramach świadczenia usług prawniczych odbywa i odbywać się będzie przede wszystkim na płaszczyźnie zautomatyzowania poszczególnych czynności. Chodzi tu głównie o procesy najbardziej żmudne i pracochłonne, takie jak przeprowadzanie badań due diligence, których dotychczasowa formuła (zespół prawników przeglądających i analizujących niekiedy ogromną ilość dokumenta-

7 C. Boyd, A. Halverson, *Artificial Intelligence...*, s. 8.

8 Próby utworzenia systemu komputerowego imitującego prawnika trwają już od kilkadziesiąt lat. Zob. J. Popple, *A Pragmatic Legal Expert System*, Brookfield 1996.

9 M. Mills, *Artificial Intelligence...*, s. 5.

10 Przykładem takiego rozwiązania jest Kira. Szerzej: <https://www.kirasystems.com/> (dostęp: marzec 2018).

cji źródłowej w celu jej opisanie lub identyfikacji określonych zagadnień prawnych) ulegała przez lata nieznacznym modyfikacjom. Obecnie zmienia się to jednak coraz bardziej ze względu na wejście na rynek narzędzi pozwalających na przeprowadzenie takich analiz, w dużej mierze z wykorzystaniem samouczących się algorytmów. To w rezultacie pozwala przenieść uwagę prawników w większym zakresie na merytoryczny proces wyciągania wniosków z takiej elektronicznej analizy, jak również na bardziej efektywną identyfikację ryzyka prawnego. Narzędzia do prawnej analizy danych oparte na samouczących się algorytmach mogą przyspieszyć procesy badań due diligence przy jednoczesnym zapewnieniu wyższej jakości i bardziej spójnych wyników. Przykładów takich instrumentów, wykorzystywanych już obecnie przez kancelarie prawne, jest coraz więcej. Greenberg Traurig korzysta ze specjalnie dla niego stworzonego oprogramowania GRETA (GREenberg Traurig Application) – unikatowego narzędzia opartego na sztucznej inteligencji, które z różnego rodzaju dokumentów wyodrębnia i analizuje wiele danych istotnych dla procesów due diligence nieruchomości, tworząc tym samym ustandaryzowaną bazę informacji na potrzeby analiz prawnych i komercyjnych (raporty dostępne są do natychmiastowego przetwarzania online zarówno dla klientów, jak i innych doradców). Z kolei amerykańska kancelaria prawnicza BakerHostetler korzysta z opierającego się na technologii Watson IBM doradcy prawnego ROSS Intelligence 2016, który dokonuje przeglądu i analizy przepisów (w tym monitoruje na bieżąco decyzje właściwych organów), gromadzi dowody, wyciąga wnioski i wraca z propozycjami konkretnych działań do podjęcia w ramach danych postępowań¹¹. Nawet ci uczestnicy obrotu, którzy na co dzień stoją po stronie klientów, zaczynają wykorzystywać nowe, oparte na samouczących się algorytmach rozwiązania w celu zoptymalizowania analiz prawnych. Przykładem jest JPMorgan, który – zgodnie z niedawnym oświadczeniem – używa oprogramowania o nazwie Contract Intelligence (COIN), wykonującego w ciągu kilku sekund zadania związane z analizą prawną dokumentów, które w standardowym trybie zajmowały ludziom ok. 360 000 godzin obsługi prawnej¹².

Z kolei oparte na sztucznej inteligencji narzędzia analizy predykcyjnej mogą pomóc w podejmowaniu lepszych decyzji dotyczących strategii i stanowisk zarówno na sali rozpraw, jak i przy stole negocjacyjnym. Wymienić tu można Case Cruncher Alpha, który wygrał niedawno z setką prawników z renomowanych kancelarii w Londynie w potyczce polegającej na analizie nieprawidłowości w dokumentach sporządzonych przy sprzedaży reasekuracji kredytowej, wykazując się wskaźnikiem skutecznych odpowiedzi na poziomie o 20 punktów procentowych wyższym niż konkurujący z nim ludzie¹³.

Kolejnym przykładem platformy wykorzystania nowych technologii w służbie prawnych aspektów obrotu są tzw. inteligentne kontrakty (ang. smart contracts). W dużym

11 Szerzej: The Law Society, *A.I. Artificial Intelligence and the Legal Profession*, "Horizon Scanning" 2017/8, <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/documents/AI-and-the-legal-profession-horizon-scanning-report/> (dostęp: marzec 2018).

12 Szerzej: E. Winick, *Lawyer-Bots Are Shaking Up Jobs*, <https://www.technologyreview.com/s/609556/lawyer-bots-are-shaking-up-jobs/> (dostęp: marzec 2018).

13 Szerzej: A. Besiekierska, N. Kurek, *Branżę prawniczą czekają ogromne zmiany spowodowane rozwojem nowych technologii*, <http://www.rp.pl/Rzecz-o-prawie/301209994-Branze-prawnicza-czekaja-ogromne-zmiany-spowodowane-rozwojem-nowych-technologii.html> (dostęp: marzec 2018).

skrótce są to samowykonywujące się umowy, tj. wzajemne zobowiązania stron zapisane w formie kodu, oparte na prostym mechanizmie polegającym na uzależnieniu wykonania określonej czynności od wykonania innej czynności, np. umowa leasingu samochodu, która w przypadku braku płatności rat leasingowych jest w stanie automatycznie unieruchomić pojazd za pośrednictwem internetu¹⁴. Wykorzystanie inteligentnych kontraktów na szeroką skalę w obrocie gospodarczym już nastąpiło wraz z powstaniem i rozpowszechnieniem technologii blockchain, a następnie platformy Ethereum¹⁵. Ze względu na postępujące rozpowszechnienie i rozwój wskazanej technologii jej znajomość i wykorzystanie mają spore szanse okazać się w niedalekiej przyszłości niezbędne dla prawników świadczących doradztwo prawne w szeroko rozumianych sprawach gospodarczych.

Dodatkowo, w powyższym kontekście, warto wspomnieć o stosowaniu w ramach doradztwa prawnego takich nowych technologii jak systemy współdzielenia dokumentów i wspólnego zarządzania projektami (opartych np. na rozwiązaniach cloud computing). Ich wykorzystanie, ze względu na możliwość większego zaangażowania klientów w dostarczenie produktu końcowego, może przełożyć się na bardziej efektywne świadczenie usług dostosowanych do ich oczekiwań.

Prawnik w rzeczywistości nowych technologii

Sformułowanie „nowe technologie”, mimo prób uzyskania precyzyjnych definicji zarówno na płaszczyźnie naukowej, językowej, jak i prawnej, pozostaje wciąż pojęciem nieostrym, wykorzystywanym potocznie do opisywania pewnych zjawisk i trendów w technologii. Ten powszechnie używany termin może być rozumiany w sposób indywidualny, wprost zależny od stopnia zaawansowania technologicznego danego odbiorcy – jak w przypadku, gdy coś nowego dla osoby niezaawansowanej technologicznie może być już czymś starym dla kogoś korzystającego na bieżąco z najnowszych zdobyczy technologicznych. Współcześnie traktujemy technologię jako pojęcie i zjawisko dynamiczne, nieustannie ewoluujące. Możemy podjąć próbę wytyczenia linii trendu rozwoju tego zjawiska, lecz nie jesteśmy w stanie określić górnej jego granicy.

Rozwój technologii możemy najłatwiej zauważyć choćby w sposobie zmiany naszych codziennych nawyków. Technologia wpływa na nasze najbliższe otoczenie, a zarazem jest odzwierciedleniem wielu zjawisk zachodzących na poziomie mikro- i makroekonomicznym. Ta wzajemnie napędzająca się zależność powoduje, że zmiany technologiczne przenikają do wszystkich gałęzi gospodarki¹⁶. Omawiana rewolucja technolo-

14 A. Besiekierska, N. Kurek, *Branżę prawniczą czekają...*

15 A. Besiekierska, N. Kurek, *Branżę prawniczą czekają...*

16 Obecne prognozy mówią o istotnej roli automatyzacji w bezpośrednim przełożeniu na wzrost gospodarczy. Szacuje się, że w 2030 r. poprzez automatyzację PKB Polski może być wyższy aż o 15%. Szerzej: McKinsey & Company, Forbes, *Ramię w ramię...*, s. 19–23.

giczna dotarła również do sektora usług, w tym do usług profesjonalnych, w ramach których należy sklasyfikować usługi prawne.

Współczesny prawnik musi podjąć próbę odnalezienia swojego miejsca w tych nieustannie zmieniających się okolicznościach i w nowym ładzie. Staje przy tym przed pewnego rodzaju dylematem. Z jednej strony nie może pozwolić sobie na bycie postronnym świadkiem wszystkich tych zmian technologicznych – musi próbować być z nimi na bieżąco, inwestować w te technologie i umieć z nich swobodnie korzystać. Z drugiej strony liczne głosy i medialne doniesienia mówią o tym, że inwestycje i rozwój sztucznej inteligencji, algorytmów i maszyn mogą doprowadzić do marginalizacji jego roli i jednocześnie zachwiać pozycją prawnika jako najważniejszego gracza na rynku usług prawniczych¹⁷.

Ten swoisty paradoks powoduje, że w świetle rozwoju nowych technologii rolę prawnika oraz kancelarii, rozumianych jako określona wyspecjalizowana grupa zawodowa działająca wspólnie, należy omawiać w perspektywie dwóch płaszczyzn: konieczności inwestowania przez kancelarie w nowe technologie i ich implementację, a także barier i braku chęci do zmian, jakie się z tym wiążą, w odniesieniu zarówno do zawodu prawnika, jak i rynku usług prawniczych.

Charakter współczesnego rynku usług prawniczych a konieczność inwestowania w nowe technologie

Dla pełnego zobrazowania procesu wprowadzania nowych technologii do struktury kancelarii prawnej należy również wspomnieć o wielu zmianach następujących na samym rynku usług prawniczych. Zmiany te niekiedy są czynnikami towarzyszącymi omawianej intensyfikacji technologicznej, w niektórych zaś przypadkach mają silny wpływ na tempo wdrażania nowych rozwiązań.

Współcześnie można wskazać trzy tego rodzaju globalne trendy kształtujące rynek prawniczy, stanowiące jednocześnie wyzwanie dla tradycyjnego rozumowania modelowej roli kancelarii i prawnika, tj. pojawienie się nowych konkurentów na rynku, wzrost liczby prawników wewnętrznych oraz tzw. alternatywne modele wynagradzania¹⁸.

Niegdyś hermetycznie zamknięty rynek świadczenia usług prawniczych ulega współcześnie zmianom w związku z pojawieniem się na nim nowych dostawców. Mogą to być zarówno podmioty, które nie są kancelariami, a stosując nowe technologie i automatyzację procesów zaczynają świadczyć podstawowe usługi zbliżonego rodzaju, jak i podmioty operujące dotychczas na rynku audytu finansowego, które mają zasięg geograficzny oraz środki, i wykorzystują efekt skali, aby znacząco zwiększyć swoje zaangażowanie na rynku usług prawniczych.

17 Szerzej: R. Susskind, D. Susskind, *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*, Oxford 2015; S. Lohr, *A.I. Is Doing Legal Work. But It Won't Replace Lawyers, Yet*, <https://www.nytimes.com/2017/03/19/technology/lawyers-artificial-intelligence.html> (dostęp: marzec 2018); E. Winick, *Lawyer-Bots...*

18 Citi Private Bank, Hildebrandt Consulting, *2018 Client Advisory*, s. 6, <https://www.privatebank.citibank.com/ivc/docs/2018CitiHildebrandtClientAdvisory.pdf> (dostęp: marzec 2018); D. Remus, F. Levy, *Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law*, 2016, s. 52, <https://ssrn.com/abstract=2701092> (dostęp: marzec 2018).

Kontynuowany jest również, zaobserwowany w ostatnich latach, trend zwiększania zatrudniania przez potencjalnych klientów tzw. prawników wewnętrznych, powodujący rezygnację ze zlecenia pracy zewnętrznym kancelariom. Jako podłoże tych zmian można uznać ograniczenia w budżetach przedsiębiorstw i mniejszą alokację środków przeznaczonych na zewnętrzne usługi. Większa liczba prawników na rynku oraz rozbudowane departamenty prawne poszczególnych przedsiębiorstw mają bezpośrednie przełożenie na spadek zapotrzebowania na usługi kancelarii z zewnątrz, nie tylko w sferze podstawowych zagadnień prawnych, lecz także coraz częściej przy bardziej skomplikowanych projektach.

Istotną determinantą zmian jest też większa konkurencja rynkowa w odniesieniu do cen. Co z kolei w ostatniej dekadzie tłumaczy wzrost alternatywnych modeli wynagradzania prawników (ang. alternative fee arrangements, AFAs)¹⁹. Historyczny model stawki godzinowej, jako jedynej dopuszczalnej formy wynagradzania prawnika za pracę, również ulega pewnym zmianom i zmusza kancelarie do szukania przewagi konkurencyjnej także na wskazanym polu²⁰. Tym samym kancelarie wychodzą naprzeciw oczekiwaniom klientów, prezentując elastyczność w sposobie ustalania swojego wynagrodzenia.

Powyższe trendy rynkowe niewątpliwie wymuszają na kancelariach i prawnikach konieczność adaptacji do nowych okoliczności²¹. Będzie to możliwe poprzez zwiększenie efektywności: zarówno kosztowej, jak i czasowej. W sytuacji gdy usługi prawne na rzecz klienta świadczy człowiek, jedynym narzędziem umożliwiającym osiągnięcie tego celu staje się technologia.

Barier w implementacji nowych technologii na rynku usług prawniczych

Obecnie, gdy technologia staje się coraz bardziej dostępna i powszechna, branża prawna wciąż opisywana jest jako niechętna adaptacji do otaczającej nas rzeczywistości i pragnąca zachować status quo.

Doskonałym przykładem niechęci do zmian jest zastosowanie teorii przelomowych innowacji Claytona Christensena²² na gruncie rynku usług prawniczych²³. Zgodnie z założeniami tej teorii duże, międzynarodowe kancelarie mogły nie być początkowo zainteresowane automatyzacją procesów poprzez wykorzystanie nowych technologii oraz towarzyszącym temu zjawiskiem zwiększania liczby prawników wewnętrznych

19 Szerzej: J. Jubb, *Achieving Profitability with Alternative Fee Arrangements*, <http://insight.thomsonreuters.com.au/posts/alternative-fee-arrangements> (dostęp: marzec 2018).

20 S. Lohr, A.I. *Is Doing...?*; LexisNexis, *Lawyers and Robots? Conversations around the future of the legal industry*, <http://www.lexisnexis.co.uk/pdf/lawyers-and-robots.pdf> (dostęp: marzec 2018).

21 Należy podkreślić, że mimo wzrostu aktywności innych podmiotów na rynku pozostaje to wciąż rynek usług prawniczych i niekwestionowaną pozycję mają tutaj kancelarie prawne. To kancelarie prawne mają zasięg, środki, doświadczenie i znajomość tego rynku, a także przede wszystkim bezpośredni dostęp do własnych klientów. Zob. Z. Abramowitz, *Legal Tech In 2018: Could This Be The Year That Biglaw Strikes Back?*, <https://abovethelaw.com/2018/02/legal-tech-in-2018-could-this-be-the-year-that-biglaw-strikes-back/?rf=1> (dostęp: marzec 2018).

22 Szerzej: C. Christensen, *Przełomowe innowacje*, Warszawa 2010.

23 D. Remus, F. Levy, *Can Robots...*, s. 52–53.

u klientów, ponieważ wspomniane procesy dotyczyły prostych, rutynowych czynności. Była to sfera usług często pracochłonnych, które nie łączyły się przy tym z wysokimi wynagrodzeniami, i większe kancelarie w pewnym stopniu nie były zainteresowane walką o ten segment rynku. Globalni gracze woleli skupić swoją uwagę na bardziej złożonych i skomplikowanych projektach. Spowodowało to powstanie niszy rynkowej, w której oddolnie pojawiły się podmioty spoza rynku prawniczego gotowe, dzięki nowych technologiom, do świadczenia na rzecz klientów prostych, rutynowych i powtarzalnych czynności, bez konieczności angażowania prawników²⁴.

Technologia jednak, tak jak już sygnalizowano, ewoluuje i powoduje stopniowe przesuwanie się wytyczonej wcześniej granicy „prostoty i rutyny” wykonywanych przez prawników czynności²⁵. Zjawisko to ma odzwierciedlenie w powolnej zmianie nastawienia kancelarii do zmian. Zarówno prawnicy obecni na rynku od dłuższego czasu, jak i nowi adepci zawodu, wychodzący bardzo często ze środowiska pokoleniowej zmiany, zdają sobie sprawę z wszechobecnego wykorzystania nowych technologii i świadomie uczestniczą w procesie digitalizacji.

Większa otwartość na zmiany nie oznacza jednak, że rozpoczęta implementacja nowych technologii w kancelariach przebiega bezproblemowo. Wciąż istnieje wiele barier, które opóźniają ten proces. Niewątpliwie można do nich zaliczyć m.in.: charakter ciągłej pracy dla klienta powodujący często brak czasu na dodatkowe obowiązki natury wewnętrznej, awersję do zmian i nowych rozwiązań, przekonanie o wyższości tradycyjnych rozwiązań lub po prostu brak chęci inwestowania własnych pieniędzy w coś nowego bez pewności co do otrzymania zysku w postaci mierzalnych efektów w przyszłości²⁶.

Wydaje się, że próba kompleksowego ujęcia wszystkich możliwych przeszkód i barier w implementacji nowych technologii w kancelarii prawnej może nie przynieść zamierzonych efektów. Za skuteczne kryterium można natomiast uznać znalezienie wspólnego mianownika wszystkich tych powodów. W takim przypadku wszystko wskazuje na to, że będzie to czynnik ludzki. Człowiek, w tym wypadku prawnik, sam staje się największą barierą dla wdrażania i stosowania tych technologii. Tylko odpowiednia zmiana nastawienia branży prawniczej do opisywanych narzędzi może przynieść wymierne korzyści w postaci dogłębnego zrozumienia tej materii, swobodnego korzystania z możliwości, jakie oferują nowe technologie, oraz odpowiedniego popularyzowania stosowania tych rozwiązań wśród swoich współpracowników. W proces ten będą musieli być zaangażowani wszyscy pracownicy kancelarii, z departamentem IT na czele. Proces ten nie będzie jednak zrealizowany z sukcesem bez aktywnej i przewodniej roli prawnika oraz zmiany jego mentalności.

24 M. Cohen, *How Artificial Intelligence Will Transform The Delivery Of Legal Services*, <https://www.forbes.com/sites/markcohen1/2016/09/06/artificial-intelligence-and-legal-delivery/2/#120596cb30e9> (dostęp: marzec 2018).

25 S. Lohr, *A.I. Is Doing...*

26 LexisNexis, *Lawyers...*, s. 5–6.

Cechy prawnika w rzeczywistości nowych technologii

Nowe technologie, ich implementacja oraz związane z tym bariery pozwalają na zdefiniowanie pewnych nowych, niezbędnych cech, jakie będzie musiał posiadać prawnik, który chce swobodnie wykonywać swój zawód w zmieniającym się otoczeniu. Wydaje się, że do klasycznie pożądanых cech, takich jak: dokładność, inteligencja i wytrwałość, dołączają nowe, m.in.: biznesowe podejście, umiejętność korzystania z nowych technologii, budowanie własnej marki²⁷. Niniejsze należy również rozumieć w kontekście ogólnego trendu wynikającego z automatyzacji i implementacji nowych technologii – konieczności połączenia tradycyjnych kompetencji twardych z umiejętnościami miękkimi²⁸.

Niewątpliwie zawód prawnika będzie stopniowo ulegał zmianie. Należy jednak pamiętać o tym, że to prawnik cały czas pozostaje usługodawcą i ostateczny katalog cech, jakie będą u niego pożądanе, określi jego klient. Klient, który sam swobodnie korzysta z nowych technologii, zarówno w swoim życiu zawodowym, jak i prywatnym, jest przyzwyczajony do innowacyjnych rozwiązań, błyskawicznego dostępu do informacji i w konsekwencji będzie oczekiwał od swojego prawnika dysponowania porównywalnymi narzędziami w swojej pracy. W dobie wzmożonej konkurencji rynkowej kancelarie, które nie będą aktywnymi innowatorami, a zadowolą się jedynie rolą biernego obserwatora i pozostaną poza tym procesem, mogą mieć trudności w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości.

Otoczenie rynkowe w Europie

Inicjatywy na poziomie Unii Europejskiej

Omawiając rozwój nowych technologii w pracy prawników, nie sposób pominąć inicjatyw na szczeblu Unii Europejskiej. Nie są one wprawdzie bezpośrednio skierowane do branży prawniczej, ale wskazują technologie, na których będą się koncentrować państwa członkowskie. Mają one również stanowić skuteczną odpowiedź na powiększającą się z każdym rokiem dominację technologiczną USA i Chin. Wśród technologii będących w kręgu zainteresowań Unii Europejskiej są sztuczna inteligencja oraz analityka dużych wolumenów danych (ang. big data) – obie kluczowe dla branży prawniczej i omówione w rozdziale II.

Od lat istnieją przepisy harmonizujące niektóre aspekty cyfryzacji w Europie obejmujące telekomunikację czy usługi świadczone drogą elektroniczną. Jednakże pierwszym zdecydowanym krokiem w zakresie wsparcia rozwoju najnowszych technologii informatycznych w Europie było przyjęcie w roku 2010 Europejskiej Agendy Cyfrowej²⁹,

27 LexisNexis, *Lawyers...*, s. 15.

28 McKinsey & Company, *Forbes, Ramię w ramię...*, s. 37.

29 Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Europejska agenda cyfrowa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245&from=en> (dostęp: czerwiec 2018).

a następnie Strategii Jednolitego Rynku Cyfrowego dla Europy³⁰. Jednym z postulatów Strategii jest budowanie gospodarki opartej na danych, a konkretnym wyrazem tego postulatu jest projekt rozporządzenia w sprawie ram swobodnego przepływu danych nieosobowych³¹.

Polska, która w tegorocznym Indeksie Gospodarki Cyfrowej i Społeczeństwa Cyfrowego (DESI) w zakresie poziomu cyfryzacji polskich firm zajęła 27., przedostatnie miejsce³², powinna dołożyć jeszcze więcej starań i zintensyfikować swoje działania w zakresie rozwoju i adaptacji nowych technologii w gospodarce, aby za 10 czy 20 lat nie spaść do pozycji państwa Trzeciego Świata.

Zielone światło dla sztucznej inteligencji

W ostatnich dwóch latach wzrosło zainteresowanie sztuczną inteligencją, czego wyrazem jest raport Komisji Europejskiej dotyczący europejskiego prawa robotyki³³ oraz komunikat Komisji Europejskiej „Sztuczna inteligencja dla Europy”³⁴. W obu dokumentach obok postulatu wprowadzenia regulacji odpowiedzialności za działania sztucznej inteligencji duży nacisk kładzie się na etyczne aspekty wykorzystania tej technologii. Komisja zobowiązała się przygotować do końca tego roku wytyczne w tym zakresie, dotyczące takich kwestii, jak: godność, dyskryminacja, poszanowanie prywatności czy przejrzystość działań algorytmów.

Komunikat „Sztuczna inteligencja dla Europy” poświęca sporo uwagi tematowi wsparcia finansowego, jakie ma zostać udzielone na rozwój sztucznej inteligencji w Europie. Zgodnie z deklaracjami w latach 2018–2020 Komisja Europejska zainwestuje około 1,5 miliarda euro w ramach programu Horizon na badania związane z rozwojem technologii sztucznej inteligencji i jej popularyzacją. Ma to być odpowiedzią na dotychczasowe znaczące niedoinwestowanie tej technologii w Europie. Inwestycje sektora prywatnego w sztuczną inteligencję w Europie w 2016 roku wyniosły bowiem jedynie 2,4–3,2 miliarda euro, podczas gdy w Azji 6,5–9,7 miliarda euro, a w Stanach Zjednoczonych w 12,1–18,6 miliarda euro.

30 Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Strategia jednolitego rynku cyfrowego dla Europy, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192&from=PL> (dostęp: czerwiec 2018).

31 Komisja Europejska, Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ram swobodnego przepływu danych nieosobowych w Unii Europejskiej, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/com-2017-495_pl (dostęp: czerwiec 2018).

32 Indeks Gospodarki Cyfrowej i Społeczeństwa Cyfrowego (DESI) 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> (dostęp: czerwiec 2018).

33 Parlament Europejski, Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0005+0+DOC+XML+V0//EN> (dostęp: czerwiec 2018).

34 Komisja Europejska, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Counsel, the Counsel, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Artificial Intelligence for Europe, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-artificial-intelligence-europe> (dostęp: czerwiec 2018).

Korzyści, wyzwania i kierunki w zakresie wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych

Zalety i wady wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawniczych

Implementacja nowych technologii w kancelarii prawnej, w tym przede wszystkim rozwiązań czerpiących ze sztucznej inteligencji, niesie ze sobą wiele korzyści zarówno dla prawników, jak i dla organizacji³⁵. Niewątpliwie najważniejszą z nich będzie uzyskany czas.

Wśród mierzalnych zalet należy wymienić także wzrost efektywności kosztowej oraz poprawę jakości finalnego produktu. Systemy wykorzystujące nowe technologie pozwalają prawnikom minimalizować ryzyko popełnienia błędów technicznych, jak również merytorycznych. Natomiast poprzez kontrolę spójności i logicznej struktury dokumentów na bieżąco dbają o ich odpowiedni standard.

Pozytywne skutki wykorzystania nowych technologii w praktyce prawniczej nie ograniczają się wyłącznie do optymalizacji świadczonej usługi pod kątem czasowym, kosztowym i jakościowym. Ich znaczenie w równym stopniu przekłada się bezpośrednio na zmianę modelu pracy prawnika. Wspomniane narzędzia typu komputer, internet i telefon niewątpliwie zrewolucjonizowały zawód prawnika, a ich powszechna dostępność spowodowała, że są niezastąpionymi pośrednikami w kontaktach międzyludzkich. Teraz zaś przyszła kolej na sztuczną inteligencję, która ma duże szanse stać się samodzielnym asystentem wyręczającym prawnika w powtarzalnych i czasochłonnych czynnościach. Uzyskany w ten sposób czas może być szansą dla prawnika na odejście od biurka i skupienie się na innych, kluczowych aspektach zawodu, w tym przede wszystkim na relacjach z klientami.

Należy jednak zwrócić uwagę na to, że wkraczające do świata usług prawniczych wielkimi krokami nowe technologie niosą ze sobą wiele wyzwań. Do najważniejszych z nich należy kwestia transparentności w zakresie przeprowadzonego przez maszynę procesu analizy zakończonych określonymi wnioskami i etycznych aspektów takiej analizy³⁶.

Dochodzi do tego zagadnienie odpowiedzialności za skutki wykorzystania wniosków wyciągniętych z analizy przeprowadzonej z wykorzystaniem sztucznej inteligencji czy związane z tym kwestie ubezpieczeniowe. Ubezpieczenie działalności od odpowiedzialności cywilnej (obowiązkowe dla adwokatów i radców prawnych) chroni od od-

35 A. Marwaha, *Seven Benefits...*

36 Szerzej: C. Mammen, J. Lohr, *The Ethics of Artificial Intelligence in Law Practice*, <https://www.law.com/legaltechnews/almID/1202778650454/The-Ethics-of-Artificial-Intelligence-in-Law-Practice/> (dostęp: marzec 2018); A. Marwaha, *Seven Benefits...*

powiedzialności wobec klientów i ewentualnie osób trzecich za szkody wyrządzone im przy świadczeniu pomocy prawnej. Wprawdzie, co do zasady, pokrywa ono również ryzyko związane z wykorzystaniem w pracy kancelarii nowych technologii, to jednak pewne aspekty dotyczące IT mogą być wyłączone. Warto zauważyć, że obecnie z ubezpieczenia zapewnionego przez samorząd radców prawnych wyłączone są szkody wyrządzone przez wirusy lub innego rodzaju programy zakłócające pracę programu komputerowego, całego komputera czy sieci, niezależnie od ich źródła, jak również szkody powstałe w następstwie tworzenia, dostarczania i wdrażania oprogramowania informatycznego.

W pewnym zakresie uzupełnieniem wskazanej luki są ubezpieczenia „cyber”. Ich celem jest naprawienie szkody, jaka może zostać wyrządzona przedsiębiorcy przez zagrożenia IT, i mogą obejmować również odpowiedzialność wobec klientów i osób trzecich. Nadal jednak przed ubezpieczycielami stoi nie lada wyzwanie, jakim jest zrozumienie ryzyka związanego ze stosowaniem nowych narzędzi w kancelarii oraz ich wycena.

Należy ponadto wspomnieć o tych uczestnikach obrotu, którzy mogą ulec pokusie wykorzystywania nowych technologii odnoszących się do doradztwa i analiz prawnych we własnym zakresie, bez udziału prawników. Stanowi to pewne ryzyko, gdyż współcześnie dostępne narzędzia nie są w stanie znacząco zabezpieczyć przed błędem wynikającym z postępowania się nimi bez należytego i wykwalifikowanego nadzoru. To z kolei może powodować wiele problemów dla wszystkich podmiotów na rynku, przede wszystkim klientów, a także samych prawników.

Kierunki rozwoju wykorzystania nowych technologii w świadczeniu usług prawnych

Klienci świadomie wykorzystują nowe technologie w codziennym życiu i mają prawo oczekiwać tego samego w ramach świadczonych na ich rzecz usług prawnych. Tendencja ta będzie się jedynie pogłębiać i w połączeniu z coraz większą ilością danych będących przedmiotem analiz i doradztwa prawnego sprawia, że wdrażanie nowych technologii przestaje być ryzykowną koncepcją inwestycyjną i staje się dla kancelarii koniecznością.

Zakrojone na coraz szerszą skalę i stale przyspieszające wykorzystanie nowych technologii w ramach świadczenia usług prawnych warunkuje również zmianę podejścia w zatrudnieniu na wskazanym rynku. Można przewidywać wzrost popytu na pracowników łączących wiedzę prawną i technologiczną. Prawników, którzy umiejętnie postępują się będą cyfrowymi narzędziami w celu zoptymalizowania sposobu zarządzania zasobami analizowanych danych oraz wiedzy prawnej, tak by rozwiązanie danego problemu natury prawnej dostarczone zostało możliwie najbardziej efektywnie pod względem czasu i kosztów. W rezultacie znajomość zagadnień programowania czy algorytmiki może okazać się niebawem bardzo cenna wśród adeptów prawa.

Bez wątpienia nadszedł moment istotnych przemian gospodarczych i społecznych spowodowanych gwałtownym postępem technologicznym i wdrażaniem na coraz szerszą skalę automatyzacji w wielu sektorach. Aby wykorzystać w maksymalnym stopniu potencjał tych zmian, konieczne jest poniesienie przez prawników stosownych nakładów. Tylko te kancelarie, które są skłonne podjąć ryzyko inwestycyjne w tym zakresie, mają szanse odnaleźć się w nowej rzeczywistości.

Współpraca autorska:

Maciej Tąkiel (red.)
Mateusz Koronkiewicz (red.)
dr Agnieszka Besiekierska
Paweł Stykowski

PRACODAWCY PRAWNICZY

Polski Związek Pracodawców Prawniczych zrzesza kancelarie zatrudniające niemal trzy tysiące prawników. To największa organizacja branżowa aktywnie uczestnicząca w dialogu z interesariuszami o standardach i regulacjach dotyczących rynku usług prawnych.

Raport „Sztuczna inteligencja i nowe technologie w praktyce prawniczej” rozpoczyna dyskusję o wyzwaniach, szansach i zagrożeniach, z którymi wobec nadchodzącej rewolucji technologicznej przyjdzie zmierzyć się kancelariom, klientom i prawodawcy. Opracowanie przedstawia też skalę prac rozwojowych i inwestycji, które trzeba będzie ponieść by sprostać tym wyzwaniom.